

Правові особливості розвитку туристичної галузі в Україні під час війни

Наталія Степаненко

доктор філософії в галузі права,
доцент кафедри теорії та історії держави і права,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: nataliasv@krok.edu.ua,
ORCID: 0000-0001-6216-2206

Тетяна Побережець

магістр юридичного факультету,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: poberezhetsv@krok.edu.ua

Україна, як відомо, володіє значним туристичним потенціалом. Зокрема, вона є однією з провідних країн Європи за кількістю об'єктів історико-культурної спадщини. Лише на державному утриманні перебуває 150 тис. нерухомих пам'яток історії та культури, зокрема 57206 пам'яток археології, 51364 – історії, 16800 – архітектури та містобудування, близько 200 замків [2].

Положення Конституції України встановлюють, що культурна спадщина охороняється законом. До того ж закріплюється обов'язок держави забезпечувати збереження історичних пам'яток та інших об'єктів, що становлять культурну цінність, уживати заходів для повернення в Україну культурних цінностей народу, які знаходяться за її межами [1].

Проте в умовах воєнного стану шкоди культурній спадщині, туристичній галузі завдають російські удари по інфраструктурі. За попередніми оцінками профільного міністерства, на сьогодні в Україні пошкоджено 24 тис. км доріг, 306 мостів, понад 6 тис. км залізничних колій та 11 аеропортів.

Асканія Нова, Олешківські піски, Джарилгач, Рожеві озера, Станіславські гори - це лише маленька частина улюблених туристичних місць, які українцям недоступні через окупацію Росією [3].

Сьогодні туризм в Україні зазнає величезних втрат як зі сторони турпотоків, яких майже нема, так і зі сторони втрат туристично-рекреаційного потенціалу територій, які потрапили під окупацію та постраждали внаслідок бойових дій.

Національне законодавство України, зокрема, Закон України «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей» майже не діє. Міждержавні угоди, договори та конвенції мають загальний характер. Безпосередньо порядок повернення і реституції історико-культурних цінностей визначається в двосторонніх угодах, які, у свою чергу, визначають механізми повернення відповідних предметів. Ці механізми починають діяти лише щодо конкретних цінностей [4, с.101].

Усім зрозуміло, що війна – це нова реальність, а економіка має працювати навіть у таких умовах. І ця нова для усіх українців реальність не зупинила індустрію. Державне агентство розвитку туризму вийшло з обнадійливим повідомленням – подорожі в країні продовжуються й під час війни [5].

З перших днів повномасштабного вторгнення, по-перше, критично важливо

було допомогти тисячам туристів, що застрягли за кордоном. Одразу почались перемовини з іноземними партнерами щодо пільгових умов розміщення.

По-друге, були запущені процеси всередині країни, щоб забезпечити евакуацію людям із зони бойових дій. Багато працівників туристичної галузі й самі були вимушені покинути своє місце проживання. А після того, як люди змогли потрапити до відносної безпеки, постало питання як відновити діяльність.

Зміна уподобань туристів, зміна причин для поїздок на відпочинок, зміна аудиторій – все це докорінно змінило цілу галузь. Замість подорожей, поїздки за кордон стали вимушеними. Повітряного туризму більше немає ні всередині держави, ані за її межами – небо закрито для цивільної авіації. Деякі туристичні агенції анонсують автобусні тури в Європу. Але такі пропозиції скоріш є винятком, бо, скоріш за все, цього року ринок туризму в Україні є дуже обмеженим, внутрішнім і бюджетним [6].

Практично єдиною категорією українців, яка цікавилася житлом у минулому 2022 році, були вимушені переселенці з окупованих територій, а також із районів, наближених до лінії фронту. Основним приймаючим регіоном став Захід України. Цього року влітку вперше було зафіксовано непогані показники щодо бронювання житла на короткий термін – як у Карпатах, так і на морському узбережжі, в районі Коблево-Одеси. Але потім Росія підірвала Каховську ГЕС, що повністю зупинило відпочинок на морі в Україні цього сезону. Утім, туристичний сектор української економіки вистояв, а після завершення бойових дій наша країна має всі шанси стати популярним напрямком для подорожей.

Навіть в умовах наявних обмежень (наприклад, на відвідування лісів чи прикордонних територій) громадяни продовжують відкривати рідну країну.

Якщо раніше основними внутрішніми туристами були пари та сім'ї з чоловіками, то зараз основними мандрівниками стали жінки та діти. Усе це призвело до істотної зміни динаміки складу туристичних груп, і навіть появи попиту на різні види туристичних послуг. Ця тенденція призвела до перегляду пропозицій щодо відпочинку та послуг, бізнес став пропонувати більш зручні, безпечні та цікаві опції для жінок та дітей.

Наталія Шолок зазначає, що «...якщо у загальному обсязі говорити, то від всіх пропозицій, що ми маємо в Україні, десь 30% зараз працює. Спочатку було важко, бо було багато блокувань, перевірок, багато куди не впускали. Зараз ми вже маємо імунітет, бо завжди були періоди, коли туризм провисав, був не сезон, погода не вдалася, щось не зацвіло, потім ми пережили ковід. Тому ми трошки працюємо, підтримуємо економіку країни, донатимо наші ЗСУ» [6].

Ситуація в нашій країні і в усьому світі змінюється швидкими темпами. І це цілком зрозуміло, адже постійний стрес втомлює, а організм потребує відновлення. Саме тому вже зараз важливо закладати фундамент розвитку туристичної галузі на післявоєнний період та розглядати перспективи його планування.

Туризм має повернутись в Україну. Передумови для цього дійсно є: ми маємо багато туристичних атракцій, а світ зараз зацікавлений в Україні. Та разом із

тим, все буде залежати від швидкості відновлення інфраструктури та загального рівня життя в країні. Це вплине як на в'їзний, так і на виїзний туризм. Та війна, що зараз триває в Україні, немає аналогів у сучасній європейській історії, щоб провести коректну аналогію та оцінити можливий вплив на туристичний сектор.

Щодо відродження туризму у звільнених від окупації містах, до цього питання потрібно ставитись досить обережно. Будь-які проекти, які охоплюватимуть ці локації, повинні стати, в першу чергу, складовою меморіального туризму України. До цієї справи слід залучити відповідні державні органи: Інститут національної пам'яті та Державне агентство розвитку туризму. Усі маршрути мають бути побудовані з урахуванням того, що це місця трагедій, тому розміщення будь-яких атракцій на таких маршрутах є неетичним і недоцільним.

Перспективи у сфері туризму очікуються досить глобальні, як і українці, так і туристи з інших країн захочуть подорожувати нашою Батьківщиною. Українці – через те, що на цю мить не мають здорового відпочинку, приємних вражень, та людського життя без постійних переживань. А туристи з інших країн – через те, що захочуть на власні очі побачити ту країну про яку чули, спостерігали через монітор, співпереживали, і якій допомагали. Їм буде цікаво на власні очі побачити території, на яких відбувалися бойові дії, дослідити історію, культуру, традиції нашої країни, скуштувати знамениті страви національної, та місцевої кухні. Прогулятися вуличками, де донедавна в небі пролітали ракети, типу калібр, іскандер, звучали сирени, а українці ховалися де хто зміг знайти укриття. І людям, які працюють у туристичній галузі, доведеться повідати цю історію з вкрапленнями нічного кошмару, від якого мільйони українців хочуть чим скоріше прокинутися.

Україна повинна активно співпрацювати з національними та міжнародними організаціями, щоб отримати підтримку у розробці та реалізації різних програм та проєктів для відновлення туризму.

Для забезпечення соціально-економічної ефективності туристичної діяльності необхідно створити умови для функціонування туризму на засадах сталого розвитку. Умовами сталого розвитку сфери туризму та курортів є:

- забезпечення координуючої ролі держави в реалізації національної туристичної політики;
- концентрація ресурсів держави на пріоритетних завданнях розвитку сфери туризму та курортів;
- створення загальнодержавної інформаційної системи у сфері туризму та курортів та її інтеграція до світової інформаційної туристичної мережі;
- удосконалення законодавства з питань регулювання суспільних відносин у сфері туризму та курортів;
- популяризація нашої держави у світі та просування якісних національних туристичних продуктів у світовому інформаційному просторі [8].

Крім того, важливо вивчити досвід інших країн у відновленні туристичної галузі, яка також страждала внаслідок війни, та використовувати його при плануванні відновлення туризму в Україні.

Зараз найважливіше – підтримувати туристичний бізнес, принаймні не дозволити йому зникнути з інформаційного поля. Зрозуміло, що туризм буде однією з останніх галузей, що оговтаються від війни. Потрібно буде відбудувати інфраструктуру та відновити польоти. А туристи повинні будуть знову почати довіряти нашій країні – сподіваємося, що в 2023 році це буде можливо.

Список використаних джерел

1. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 17.10.2023).
2. Пестушко В.М. Український туризм у контексті глобалізації: сучасний стан і перспективи. *Географія та економіка в рідній школі*. 2019. № 4. С. 257.
3. «Вийшли на гору, почули сирену». Як переживає війну туристична галузь – *BBC News Україна* URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-62004034> (дата звернення: 17.10.2023).
4. Правове регулювання охорони історико-культурної спадщини // *Культура в законі. Стан та проблеми правового регулювання культури в Україні*. За редакцією Гриценка О. – К., 2012. – С. 99-105.
5. Державне Агентство з розвитку туризму. URL: <https://www.tourism.gov.ua/news-and-announcements> (дата звернення: 17.10.2023).
6. Як виглядає туризм під час війни. URL: https://zaxid.net/statti_tag50974 (дата звернення: 17.10.2023).
7. Туризм в Україні під час війни – як розвивається та які тенденції з'явилися. *РБК-Україна (rbc.ua)*. URL: <https://www.rbc.ua/rus/travel/novi-prioriteti-chomu-vazhlivo-rozvivati-1691070748.html> (дата звернення: 17.10.2023).
8. Стратегія розвитку туризму та курортів на період до 2026 року. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-%D1%80#n9> (дата звернення: 17.10.2023).